

34. Knjiga o Jobu – I

Čovjek i patnja u općeljudskom iskustvu

Među temeljnim značajkama kojima je karakteriziran ljudski život svih vremena jest i patnja. Iskustvo patnje prisutno je u različitim intenzitetima i učincima na život čovjeka. Već ograničen, ljudski vijek biva protkan patnjom što čovjeka ispunjava pitanjem o smislu, naravi i podrijetlu života, čiji završetak za čovjeka označava još jednu patnju – smrt.

Dok jedni patnju ne prihvaćaju, drugi su je, naprotiv, pokušavali osmisliti, Leibniz razobličiti i pokazati da ona ima svoju nezamjenjivu ulogu u ovom – najboljem mogućem – svijetu što ga je Dobri Bog uopće mogao stvoriti, svi dijele s Romanom Guardinijem pitanje koje on postavlja pred svoju smrt: zašto čovjek do spasa dolazi preko bolnih stranputica patnje? Zašto nam je život zagorčen izobiljem zabluda i nasilja? Zašto toliki nevini bolno stradaju pod udarom zla?

Biblija je također suočena s problemom patnje. Ona je svjedočanstvo iskustva vjere i u tom svjetlu promatra patnju kao jednu od dimenzija ljudskog života viđenu očima vjere. Izabranom narodu je vjernost Savezu s Bogom bila osloncem u kojem su nalazili sigurnost za hod kroz sve prepreke na koje su nailazili tokom svoje burne povijesti.

Biblijski kontekst Knjige o Jobu

Vjera u jednog, jedinog i svetog Boga koji im daje život bila je optikom kojom Stari zavjet promatra i ono što čovjeku otežava i ugrožava život. Naime, već prvi čovjek svojom nevjernošću u ovoj svijet unosi ekspanzirajuće zlo i zato starozavjetna teologija u svojoj početnoj etapi uzrokom zla – a time i patnje – može smatrati samo čovjeka koji napušta vjernost Bogu i zato zaslužuje kaznu. Život će pokazati neodrživost ovakvog shvaćanja patnje jer je očevidno da mnogi pate nedužni a nepravednici uživaju blagostanje i dug život. Zakon retribucije (patnja je posljedica grijeha, a blagostanje pravednog života) uskoro postaje “tijesan” a tajna patnje će kasnije dobiti novo tumačenje: trpljenje pravednika postaje izvorom zasluga za cijelu zajednicu i svoje ispunjenje dobiva u Izaijinom Sluzi Jahvinom-Mesiji: Isusu Kristu.

Knjiga o Jobu stoji na početku ovog razvojnog puta korigiranja dotadašnje nauke o retribuciji i donosi do protesta oštar upit u vidu poziva na parnicu pravednika patnika kojeg on upućuje Bogu! Riječi koje se iz Jobovih muka dižu Bogu mogu zvučati odveć tvrde i smjele. Zapravo, one to i jesu jer su nošene tvrdom vjerom i smjelim traženjem Boga, velikim povjerenjem u Njegovu dobrotu koja lomi sve prepreke i obzire snagom svoje iskrenosti i predanosti. Baš zato dopire do Boga iznuđujući njegov odgovor, Njegovu riječ koja čovjeku i ovaj puta donosi istinu i život.

Općenito se smatra da je knjiga plod vremena poslije babilonskog sužanjstva kada se ostatak izraelskog naroda, pun vjere i očekivanja, spremno vraća u domovinu i tamo se suočava s mnogim poteškoćama. To je bio povod preispitivanju postojećeg stanja: kako prihvatiti patnju Bogu odanih i pravednih, koji je njezin smisao?

*Bio je to čovjek neporočan i pravedan:
bojao se Boga i klonio zla*

(Job 1,1b)

Joba na početku knjige upoznajemo kao u svakom pogledu čestita čovjeka. *Najugledniji među svim istočnjacima* (1,3). Njegovo obiteljsko i gospodarsko stanje normalan je odraz njegovih ljudskih kvaliteta u odnosu prema sebi, ljudima, Bogu i životu uopće. On je jednostavno čovjek kome dobro ide. Pomnivo pazi na poštovanje Zakona i brižljivo prinosi žrtve. Čovjekovo blagostanje, prema teološkom shvaćanju onoga vremena, plod je Božjeg blagoslova jer sve što čovjek ima, počevši od života preko obitelji pa sve do posljednjeg predmeta kojeg posjeduje, ima Božjom voljom. Živjeti, značilo je biti s Bogom.

No, kakav je uistinu Job? Kakav je njegov istinski odnos prema Bogu? Nije li on tek trgovac kojem je vjernost Bogu moneta kojom kupuje svoje blagostanje?

Može li ponajbolji, čovjek kome *na zemlji nema ravna* (1,8), nesebično ljubiti Boga iznad svakog materijalnog pa i svoga gologa egzistencijalnoga interesa? – pitanja su koja na sastanku *sinova Božjih* postavlja Satan (1,6-12; 2,1-7).

Bog dopušta da Satan stavi Joba na ispit, da se vidi njegova vjernost, što on to zapravo nosi u duši. Vidimo, Bog je siguran u Joba, on već sada s ponosom gleda na ishod ovog ispitivanja i zato mirno dopušta da Satan Joba pogodi teškoćama (1,12; 2,6).

Nakon što su se *Božje strahote oborile na nj* (6,4) – jer, iako Satan vodi ispitivanje, starozavjetni čovjek zna da se bilo koja stvar može dogoditi samo zato jer ju Bog dopušta – Job ih prihvaća kao volju Božju. Sva dobra koja je za života primio, dao mu je Bog i sada je dužan prihvatiti i zlo: *kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primimo?* (2,10). On vjeruje da mu je Bog još uvijek bliz jer još uvijek diše dahom koji mu Bog daje (usp. Ps 104,29-30).

Upravo sada počinje Jobov hod kroz tamu i pustoš patnje: sve mu je uništeno, na svoje oči vidi propast obitelji – sve što mu je život činilo blagoslovom i veseljem iščezlo je! Pred sobom ima svoje čirevima i crvima posuto tijelo i Boga. Zapravo, preostaje mu samo Bog. Sve drugo je nestalo, nestaje i njegova put. Ostaje samo Bog kojeg Job više ne poznaje – kako bi mogao prepoznati Boga kojega ne može pronaći bilo da krene na istok, zapad, sjever ili jug (23,8-9.15), koji je njegov život toliko promijenio da osjeća želju napustiti ovaj svijet i otići u Šeol (14,13) – čak ga ni njegovi prijatelji više ne prepoznaju (2,12).

*Obistinjuje se moje strahovanje,
snalazi me, evo, čega god se bojah.*

(Job 3,25)

Za razumijevanje Jobovog trenutka potrebno je njegovo stanje vrednovati onim vrijednostima kojima se pojedina dimenzija njegovog života nakon tragedije odlikovala, važno je njegov udes mjeriti mjerilima njegovog prostora i vremena da bismo mogli shvatiti njegov položaj.

Job je čovjek kojemu je posvemašnje blagostanje potvrda Božjeg blagoslova. Iznenada, bez ikakva povoda njegovo imanje je ugroženo, nestaje sigurnosti koju daje Božja zaštita i pomoć. Pogibaju mu sedam sinova i tri kćeri za koje je prinosiso žrtve misleći da nisu možda griješili i na Boga hulili (1,5). Job, kao starozavjetni čovjek koji je u skladu sa svojim vremenom, vjeruje da sve što ima i što mu se događa, da sav svoj život dobiva od Boga. Stoga zaključuje da ovi gubici ne dolaze slučajno ili sami od sebe. Uvjeren je da je to Božja volja.

Iako njegov život sada dobiva drugi ton – jer ostati bez potomstva i imanja na ovako tragičan i časovit način značilo je stajati pred Bogom koji uskraćuje životnu puninu i koji se očituje na neočekivan i zastrašujuć način – Job ipak odlučuje od Boga prihvatiti nedaće kao i sve dobro što ga je do sada dobivao. Uskoro ga pogađa i zli prišt *carbunculus*, ne shvaća ga više ni vlastita žena (2,9-

10; 19,17), napuštaju ga prijatelji koji su ga došli tješiti (6,15), odbačen je od svih kojima je nešto značio (19,13-22).

Sada stoji sam u ruševinama svoga života. Sve što je imao propalo je. Preostao mu je samo goli život, ali i on je teško ugrožen bolešću. Više se nema čemu nadati, za njega je životarenje besmisleno jer nestalo je sve što je život činilo vrijednim. On nema više kamo. Gubitkom obitelji, imetka i veza s ljudima gubi svoj identitet, sadašnjost i budućnost ostaju bez uporišta na kojem je moguće graditi život.

Čak ni put pravednosti više nije garant života. Job je ostao praznih ruku, gol i nemoćan pred Bogom kakvog do sada nije poznavao. Bog koji šuti! Zapravo, Bog ne šuti. Očituje se svojom svemoći kojom čoveka čupa iz korijena i lišava ga oslonca pa bio on i ljudska pravednost na kojoj je do sada zasnivao život – uklanja ono posljednje između Boga i čovjeka. Stvoritelj i Stvor kao u Stvaranju... Ni onaj *komu na zemlji nema ravna* ne prepoznaje svečanost trenutka! Naprotiv...

*K Tebi vičem, al' Ti ne odgovaraš;
pred Tobom stojim, al' Ti i ne mariš.*

(Job 30,20)

Job, skrhan bolju i beznađem, svoje stanje doživljava tragičnim: nesretni događaji svoju punu težinu imaju u činjenici da, pogođen njima, Job zapravo u sebi osjeća *strijele Svesilnoga* (6,4). Čemu se još može nadati, što da čini onaj koga Stvoritelj uzme *'ko metu* (7,20), koga je *sa svih strana zapriječio* (3,23)? Počinje proklinjati dan kada se rodio, žali što nije umro kao novorođenče (3,11). Što će život ovakvim nesretnicima? Kad bi ga Bog sada htio uništiti, riješio bi se muka a k tomu bi još ispunio poslušnost Božjoj volji (6,9-10). Iako nije siguran da li je u pravu, upućuje Bogu pitanje: zašto mu otežava ionako kratak vijek, zašto uništava djelo svojih ruku? Neka ga pusti da se još malo veseli jer ionako nakon kratkog ljudskog vijeka za svoju budućnost ne vidi ništa osim izvjesnosti *zemlje tame i sjene smrtne* (10,21).

Ipak, uvjeren u svoju nedužnost, Job poziva Boga da odgovori na njegova goruća pitanja. To mu je *zalog spasenja* (13,16) jer smatra da nije zaslužio ovakvu sudbinu i želi živjeti pa makar privremeno morao i u Šeol da bi se kasnije odazvao na Stvoriteljev poziv u život. Mora, usprkos svemu, negdje postojati pravda koja je iznad svega što on sada razumije i njoj on upućuje svoju krv i krik koji će vapiti iznad svih tragedija, patnji i nepravednog, okrutnog Boga tadašnje teologije:

*¹²Mirno življah dok On ne zadrma mnome,
za šiju me ščepa da bi me slomio.*

*¹³Uze me za biljeg i strijelama osu,
nemilosrdno mi bubrege probode
i mojom žuču zemlju žednu natopi.*

¹⁴*Na tijelu mi ranu do rane otvara,
 kao bijesan ratnik nasrće na mene.*
¹⁵*Tijelo sam golo u kostrijet zašio,
 zario sam čelo svoje u prašinu.*
¹⁶*Zapalilo mi se sve lice od suza,
 sjena tamna preko vjeđa mi je pala.*
¹⁷*A nema nasilja na rukama mojim,
 molitva je moja bila uvijek čista.*
¹⁸*O zemljo, krvi moje nemoj sakriti
 i krikom mom ne daj nigdje da počine.*
¹⁹*Odsad na nebu imam ja svjedoka,
 u visini gore moj stoji branitelj.*
²⁰*Moja vika moj je odvjetnik kod Boga
 dok se ispred njega suze moje liju:*
²¹*o, da me obrani u parbi mojoj s Bogom
 ko što smrtnik brani svojega blišnjega.*
 (16,12-21)

Job zapravo vjeruje u pravednog i dobrog Boga, u svoga Izbavitelja koji će ga k sebi dići da bi ga mogao gledati (19,25-27). Cijelo razmišljanje o svojoj sudbini i sudbini drugih ljudi, o životu uopće, on temelji na Božjoj pravednosti koja je imperativ i mjerilo ljudskog djelovanja. Ona je jedini put k spasenju te ključ nade u Božje milosrđe i život kojeg čovjek želi dobiti.

U nezaustavljivom traženju izrazi Jobove vjere u pravednog Boga prelaze u prividnu bogohulnost:

²⁰*K Tebi vičem, al' Ti ne odgovaraš;
 pred Tobom stojim, al' Ti i ne mariš.*
²¹*Prema meni postao si okrutan;
 rukom preteškom na me se obaraš.*
²²*U vihor me dižeš, nosiš me njime,
 u vrtlogu me olujnom kovitlaš.*
²³*Da, znadem da si me smrti predao,
 saborištu zajedničkom svih živih.*
 (Job 30,20-23)

On priziva od Boga čiju (ne)pravdu ne može prihvatiti, na Boga koji je zaista pravedan da može shvatiti svu težinu i nepravednost njegove patnje. „Od Boga koji je poprimio crte krvnika na Boga koji bi govorio ljudski“, komentira biskup M. Škvorc. Tu se očituje Jobova vjera koja ne dopušta da bi Bog mogao biti drugačiji nego pravedan i dobar. Njegove riječi mogu izgledati teške i presmione jer nisu izraz onakve poniznosti kakva se inače očekuje od čovjeka pred Bogom. S druge strane, Job Boga poznaje još uvijek *samo po čuvenju* (42,5) – po pravednosti koju Bog traži od čovjeka i on ne pronalazi drugo rješenje doli ići za

pravednim Bogom i njegovom pravdom jer to je *zalog njegovog spasenja* (13,16).

Iz ovoga je jasno da se Job ne odriče Boga; naprotiv, on je sve uvjereniji da bezbožnik ne može pred Boga stupiti (13,16). Jobovi zahtjevi za pravdom su bezuvjetni, posljednji su krik vapijućeg patnika kojemu je nada još samo u odgovoru Svesilnoga (31,35-35).